

cutio temporumról. Vagy pedig maradjunk a régi formalismus mellett, de legyen egység, egyöntetűség és következetesség a mondat-tanban is.

Ilyen felfogás mellett persze latin mondattant írni nehezebb dolog s ezért a tankönyvírók szívesen választják a könnyebb részét. De tessék elmélkedni, vizsgálódni s én azt hiszem, hogy a tudós elmélyedés nem lesz hiábavaló. A mondattant az iskola számára is ki lehet dolgozni mondattani alapon.

Engedje meg Rácz Soma kartársam, hogy ezt a megjegyzésemet latin nyelvtana II. részének kidolgozásánál szíves figyelmébe ajánljam.

Incze Béni.

Göőz József dr., Hangutánzó ABC- és Vezérkönyve. Budapest, Lampel R. (Wodianer F. és Fiai).

Mindenki érzi, tudja, hogy elemi iskoláink eddigi olvasástanítása nem kielégítő. Nagy haladás az irvaolvasás mostani módszere a régebbi betűztető és szótagolási módszerrel szemben. Ámde nincs kizárva, sőt kívánatos, hogy annál is tökéletesebbek után kutassunk. A mostani rendszer mellett átlag véve a hatéves gyermekek 10%-a egy iskolai év alatt csak hiányosan tanul meg írni és olvasni. Ez a tanítót és tanítványt egyaránt elkedvetleníti. S miért? Mert a gyermek lelki tehetségei közül kizárólag az értelmet foglalkoztató eljárással a munkakedvet fokozni, a figyelmet lekötöni nem lehet. Ez a tanulásvágyat nemhogy felébresztené, de megbénítja, sőt igen gyakran csirájában elfojtja.

Az irvaolvasás, ezidőszert a legelterjedtebb módszer, ezeken a nyomokon halad. Csupán a gondolkozást, tehát a gyermek fejletlen értelmét terheli a nélkül, hogy minden érzékét, minden irányú cselekvőképességét igénybe venné.

A gyermekek egyéniségének és felfogó képességének mérlegelése minden gyermekbarát szent kötelessége. A tanító munkája csak úgy válik eredményessé, ha egyéniségének varázsával, tanításának élénkségével és érdekességével a gyermekek figyelmét úgy lekötöi, hogy még népesebb osztályok növendékei is gondolatban és érzelemben egygyé olvadjanak.

Bizonyára ez vezérelte Göőz József-et is, midőn az elemi isk. tanítás megkönnyítése és eredményesebbé tétele és a hazai népoktatásnak *nemzeti alapokon* való kiformalása czélzatával, *népoktatási reformmunkáinak* megírására vállalkozott.

Az olvasástanítás megkönnyítésére és kellemessé tételére a németeknél már 1778-ban a nagynevű *Campe* tett komolyabb kísérletet-

«Legújabb ABC-és könyv, összekötve betű- és szótagjátékkal, 26 kis kártyán» című munkája korszakot alkotó újítás volt ezen a téren. Tudomásom szerint ugyancsak ő mutatott rá először, hogy miként kell a többi tárgyak tanításában is a gyermek játszvatánítása alapján összhangot teremteni, a tanításba életet önteni. Majd *Basedow* *Methodenbuch*-ja hozakodott elő bizarrnak látszó, de alapjában egészséges eszméivel.

Az írásolvasás tanítási módszere 35 év óta nem változott. *Stephani* és *Graser* újításai mintegy határkövét képezték a további haladásnak. Újabban egyre nyilvánul a törekvés: könnyíteni a kis emberek munkáján. Felismerték a pädagogusok és psychologusok, hogy az írvaolvasás tanítása az ember physikai és lelki erőinek mekkora készletét emésztí fel és hogy az ezzel járó megerőltetés az egyedek millióinak mily tetemes károkat okoz úgy testi, mint értelmi tekintetben.

Pädagogusaink közül újabban a francziáknál *Grosselin*, nálunk *Erdélyi Indali Péter* és *Budinszky Károly* a hangutánzási, — *Czukurász Róza* pedig a phonomimikai módszerrel kísérleteztek több-kevesebb sikerrel. Nem célunk ez alkalommal az egyes kísérletezések lényegét ismertetni. Csupán azt kívánjuk jelezni, hogy ABC-ink szerkesztésében már is bizonyos lendület észlelhető.

Tartalmi beosztásánál fogva pl. nagy haladást jelez a *Gyertyánffy-Kiss-Radó-féle* ABC. Ez olvasási gyakorlatokul már nem idegenszerű, mondva csinált kifejezéseket, hanem a magyar nyelv- és észjárásnak megfelelő közmondások, versikék, mondókák, népies szó-lásformák és népdaltörödékek felvételével a haladás útjait egyengeti. Többi ABC-ink ellenben (pl. a *Gönczy-féle* is) érthetetlen, az idegent szolgálailag utánzó ákombákomokkal gyakoroltatja az írvaolvasást, elfojtván a gyermek érdeklődését.

Ideje volt tehát 35 évi stagnálás és sikertelen kísérletezések után a *reformactio* megindításának

Örömmel üdvözljük *Gööz József* kezdeményezését, a ki megkísérelte a kulturnépek irodalmában eddig szórványosan megjelent phonomimikai és hangutánzási alapokra fektetett olvasástanítási kezdeményezéseket, a magyar népiskolák tanítási rendszerének egységesítése célzatával rendszerbe foglalni, kiegészíteni. Fáradozása, nemes lelkesedése teljes elismerést érdemel.

Szokatlanul meglepő újításai révén érdemel figyelmet *Gööz József* kezdeményezése. Ő ugyanis nem kevesebbet akar, mint elemi iskolai tanításunk teljes átalakítását, nemzeti alapokra fektetését. Könyvei: a) «Hangutánzó Képes ABC»; b) «Gyorstanító Képes ABC»; c) «Hangutánzó Képes ABC Budapest székesfőváros községi iskolái

számára» czím alatt, valamint *«Hangutánczó olvasás és írástanítás. Egyesítő új tanítási mód»* (Vezérkönyv).

Gööz ezekben a művekben mindazt egyesíteni kívánta, a mit *Stephani H.*, a hangoztatás elméletének feltalálója, *Graser*, az írásolvasás rendszerének megteremtője, *Grosselin*, a phonomimika gyakorlati alkalmazója, továbbá *E. Indali Péter* és *Budinszky Károly* a hangutánczási alapon való olvasástanítás terén eddig felmutattak.

Valamennyi között Budinszky fővárosi tanító foglalkozott a hangutánczó olvasástanítás kérdésével a legalaposabban. Már 1897-ben hírlapokban és szakközlönyökben felhívta az érdeklődők figyelmét újítására és szakkörökben élénk vitát provokált. Majd a fővárosi hatóság kezdeményezése folytán kiváló szakemberekből, orvosokból és psychologusokból alakított jury figyelte meg Budinszky gyakorlati tanítását, de nem döntött a kérdés felett, mert tudományos kérdésnél határozathozatalnak helye nincs. Azonban elismerte, hogy *B.* jelentékeny eredményeket ért el s épen ezért kimondotta, hogy ezen eljárás teljes kidolgozására a fővárosi hatóságot egy évi próbadíó engedélyezésére felkéri.

Budinszky rendszere az olvasás tanítását elválasztani kívánja az írástanítástól.

Budinszky fellépése óta egy lustrumnál több idő telt el. A kísérletezések egyre folytak. Az írásolvasás tanításának nehézségei tanítói körökben állandó beszéd tárgyát képezték. Most végre dűlőre került a dolog. Gööz oly methodussal hozakodott elő, mely a különböző irányzatok extractumának szerencsés egyesítésével, ha nem is végleges, de mindenesetre figyelemreméltó megoldást biztosít.

Módszere a gyermek egyéniségének, korának, szellemi erejének teljesen megfelel. Kedves és vidám helylyé avatja az iskolát, a hol a komoly munkát nevetés és ének fűszerezi, a hol a gyermekek feszetlen játéksíggal okulnak a nélkül, hogy folytonos feddés és büntetés remegtetné őket.

Az sem utolsó dolog, hogy az olvasás-írás tanításával kapcsolatosan a népiskolai beszéd- és értelemgyakorlat tananyaga feldolgoztassék. Gööz az alkalmazás elvét veszi az oktatásban alapul. És ezt helyesen teszi.

Nagy súlyt fektet a szív- és lélekképzés mellett a vallás- és erkölcsi érzék, valamint az igaz emberszeretet fejlesztésére is. Az istenfélelemmel párosult igaz humanismus és a lelkes gyermekbarát-szelleme árad minden sorából. Versikéi, mondókái, dalai egyaránt megragadják a gyermeki lelket. Az erény, erkölcs, okosság, engedelmesség, hazaszeretet, a szülők és tanítókhöz való ragaszkodásra szóló intelmeket tartalmaznak megkapó közvetlenséggel.

Rendszere abban különbözik az eddigiektől, hogy az emberi beszédnek alkotó részeit, a hangokat nem a szavakból választja ki többé-kevésbé mesterkéltén, hanem azokat *hangutánzással* érzékíti és úgy alakít belőlük értelmes szavakat. Az egyes szavakat a beszéd eredetével hozza kapcsolatba. Az öröm és fájdalom kifejezésére használt önkéntelen hangok mellett megszólaltatja magát a természetet. Miként *Indali Péter*, vagy a franczia *Grossclin*: Gööz is a mássalhangzók tiszta kiejtésénél a természet jelenségeit veszi a szóhangok alapjákként. Ősi, változatlan típusok, hangutánzásra a legtisztább eszközök. A pusztai csikós ostorának suhintását, a szél zúgását, sivítását, az ég dörgését, csattanását a legrégebbi időkben éppen olyanak hallották, mint a milyenek manapság mi halljuk. Ezeket az ősi hangokat választotta G. a tanítás kiindulási pontjául. A suhintó szíjostorral S alakban kivágott kanyarintás eredményeként kipattan az S hang. Ezt a tanulók önmaguk hallásból ismerik fel a nélkül, hogy a tanító előre jelezné, miféle hangról, betűről akar tanítani. Vagy a tanterembe bevitt kis *czicza* tejjel való csalogatására önkéntelenül hangoztatják: C... C... C... Persze a bámészkodó tanulók kitörő örömmel hallgatják a cziczához fűzött oktató mesét és készséggel végzik az ahhoz kapcsolt hangoztatási gyakorlatot, miközben a táblán megjelenítve szemlélik a C hang képét. Vagy a sziszegő kigyó S alakú képe elé helyezett stilizált lepke az Sz hangot s megfordítva a képet, a Zs hangot érzékelteti. Madárhangokon, gyermekhangicsálásokon stb. énekezteti a *szóhangok eredeti forrását, tiszta kiejtését, színezetét*. Ezekből önállóan szerkesztette meg az ABC külön gyermekbetű típusait, melyeknek a legegyszerűbb, de a betű lényegét magában foglaló alakjait a főváros egyik községi iskolájában gyakorlatilag is kipróbálta.

A betűk szerkesztésében a legmesszebbmenő hasonlítással, a környezetben látottak előhozásával rákapatja a gyermeket az önálló gondolkozásra, következtetésre és biztos alapot vet a fogalmazás elemeinek elsajátítására. Sőt a betűszerkesztés kapcsán munkaszerű kezűgyességre szoktatja a gyermeket. Minden új betű bemutatásánál és begyakorlásánál pálczikákból, bab, vagy kukoricza-szemekből kirakítja a betű alakját, papírdarabból kivágatja az illető betűformát, vagy palatáblára rajzoltatja. Munkaszerű kezűgyességi foglalkozás közben különösen a nagy ABC-e alakjait könnyen kiformalja a gyermek agyagból, dinnyehéjből vagy szalmaszálból. Az emlékezetben tartást pedig nagyban fokozzák az illető betűkre emlékeztető képek, figurák. E tekintetben nálunk *Indali Péteré* a kezdeményezés dicsősége, a ki ABC-jében a hang kimondásának könnyítését szintén hangutánzással, a fogalmak emlékezetben tartását pedig képekkel kívánta érvényesíteni. Ezeken a

nyomokon halad Gööz. A gyermek természetes lelki szükségleteinek kíván eleget tenni, mikor oktatásában a játékos szemléltetésnek legmesszibb határáig tért kíván biztosítani. És valóban ABC-jében ezeknek a szimbolikus illusztrációknak akkora mennyiségét ölelte fel, melyhez hasonló sehol sem látható. Ebben áll tulajdonképen az ő érdeme, szokatlanul meglepő újításainak merészsege. Kár, hogy ezek a képek nem színesek és így nem eléggé beszédesek.

De lássunk egy pár példát a betűk szerkesztésére vonatkozó hasonlataiból.

Pl. az *A* betűhöz kettős létrát, magyar házfedelet, nádkunyhót, — az *M* és *m* betűhöz két vagy három nyílású hídlábakat, kettős és hármas méhkasokat, — az *L* betűhöz kaszát, pipát, — a *H* betűhöz hintát, — a *Z* betűhöz zászlót, zümmögő bogarat, stb.

A tanítónak a tárgy felfogását megkönnyítő módon kell tanítani. Mindezekre a Vezérkönyvben bőséges, gyakran minutiosusan apró részletekre is kiterjedő utalásokat találunk. Ezzel a rendszerrel minden ambíciós tanító a gyermekek megterhelése nélkül hatnyolcz hét alatt megtaníthatja leggyengébb tanítványát is az értelmes olvasásra és írásra. Sőt az értelem szerinti olvasástani és írástechnikai foglalkoztatás olyan fokára emelhető, a milyennel a magyarokon kívül más nemzet nem dicsekedhetik. A magyar nyelv tudvalevőleg egytagú értelmes névszókban bővelkedik, míg a német pl. csak több tagú szavak olvastatásához kénytelen nyulni, ha azt nem akarja, hogy az olvasás az értelem rovására ne váljék.

Gööz tanításmódja a magyar lélek harmóniáján alapul. Eddig nem alkalmazott játékos módon férközik a gyermek lelkéhez, szívéhez, akaratához. Eredeti ötleteivel, tanítói mesterfogásokkal urává lesz a gyermeki léleknek. Magát a természetet jeleníti meg az iskola-teremben a gyermek közvetlen közelében. Tanítójává szegődötti növendékeinek. «Cselekvő szemléletnek» nevezett eljárásával kapcsolatosan foglalkoztatja, fejleszti a tanítványok értelemvilágát, akaraterejét és cselekvőképességét. Gyermeknyelven beszél a gyermekekkel. A gyermeki őszinte naivitás, hiszékenységek színvonalára ereszkedik alá, hogy magához felemelhesse. Ő maga által szerkesztett *gyermekbetűket* olvasztat «Gyermek ABC-je» sorrendjében. Leszállni a gyermekelet világába tudatosan eljáró nevelőnek maradni egy és ugyanazon pillanatban, valóban a művészetek művésze. A ki a gyermek érdeklődését le tudja kötni, gondolatvilágához képest foglalkoztatni: annak nyert ügye van. Gööz ezt munkájával elérte. A zseni elmével iskolába került gyermek valósággal folytatja játékát az iskolában s mégis többet tanul, mint az érvényben levő hangoztatási módszer mellett.

Egy elfogulatlan szakember, a ki szem- és fültanu volt az öröm-

utczai kísérleti tanítási órák egyikén,* Gööz tanításáról e sorok írója előtt lényegileg így nyilatkozott: «A 6—7 éves korú növendékek osztatlan figyelemmel, fokozódó érdeklődéssel kísérték a tanítást. A helyett, hogy az elfogultság és félelem bizonyos nemével hallgatták volna az oktatást, kifejtették gyermekségük minden báját, megnyilatkozott egyéniségük, feltárult kedélyük éber világa. Éltető melegség uralta a tanítási időt a nélkül, hogy fáradságnak, kimerültségnek csak nyoma is mutatkozott volna. A gyermekek mulattak, akár csak játék közben. Arczukról öröm sugárzott. A lelkes tanítót, a ki mint valami jó pajtás járt-kelt közöttük, áldották. Az osztályterem az összes jelenlevőkkel családias képet öltött, a hol szeretet és tisztelet, béke és egyetértés, boldogság és megelégedés lakozik.»

A *hangok összefoglalására* G. hang- és betűjátékokat használ. Egyes betűk fokozatos elhelyezésével alkalmat nyújt arra, hogy a gyermek kotta nélkül *dallamos hanghullámzásokra, a magyaros rhythmus* iránti fogékonyságra, a magyar dallamosság szinte észrevétlen kifejlesztésére ösztönöztesék.

Az egymással kapcsolatos gyakorlatok a test, a lélek és kedély összhangzó nevelésére irányulván, *egyesítő tanításmódot* eredményeznek. A tanítást a gyermeki lélek hatása alatt született *gyermekdalocskák* élénkítik. Ezek mindig oktatók és kitörölhetlenek a gyermeki lélekből.

★

A hangutánzó módszer alkalmazásával magának a gyermeknek is gyakran kell utánzó mozgásokat tenni, melyek testgyakorlat számba is vehetők. Innen a «cselekvő szemlélet» elnevezés.

A Vezérkönyvben a tanító kimerítő útmutatást talál arra, hogy miképen kell játékos könnyűséggel uralkodni a gyermek lelkén s. hogyan lehet a gyermeket pillanatnyi gyorsasággal maradó ismeretekhez juttatni. Részletes és példákkal bőven illusztrált utasítást ad részint a nyomtatott, részint az írott betűk rajzoltatására. A Vezérkönyv bevezetése (III—XXIV. lap) és befejezése (197. laptól bekezdve) az új tanítási rendszer sajátosságait tüzetesen ismerteti.

Kiváló szolgálatot tett szerző az iskolaügynök azzal is, hogy összeállította a hatéves magyar gyermek szókincsét, nyelvkészletét. Ennek a szókincsnek segítségével számos jól konstruált képen, az ABC-e függelékében gyakoroltatja a képes olvasást, végezteti a legészszzerűbb-

* A székesfőváros hatóságának engedélyével az öröm-utczai népiskola egyik első osztályában a folyó tanév elején Gööz új methodusa kipróbáltott. Az eredmény mindenkit meglepett.

beszéd- és értelemgyakorlatokat. Az ily eljárással tanított gyermek képzeleti, fogalmai hasonlíthatatlanul gazdagabbak lesznek, mint az eddigi betűtanítási rendszer mellett.

A betűk *sorrendjének* megállapításánál a gyermek természeti hajlamait véve irányadónak, lélektani tapasztalatok után indul. Nem azokat a betűket állítja a gyermek elé, a melyek hasonlóságuknál fogva egymástól nehezebben különböztethetők meg, hanem az ellentétesebb alakokat. Ha több oly vonalat rajzolunk a táblára, a melyeken csak csekély eltérés észlelhető, egymástól nehezebben különböztethetők meg, mintha az egyenes vonalok mellé kóralakú vagy kigyózó vonalat helyezünk. Gööz ABC-jében az *I* és *C* a kiindulási pont. Ezekből szerkeszti a *D, P, B, R, O, F, K, T, Z* stb. betűket. S igen helyesen, nem az írott, hanem a nyomtatott betűk alakját ismerteti először. A nyomtatott betűkből fejleszti aztán az írottakat.

Gööz reformaktiójának egyik kiemelkedő pontja a *nemzeti szellem fejlesztésére irányuló törekvés*. Megállapítani akarja az elemi iskolában az egységes nemzeti nevelés szempontjából a magyar nevelésnek és oktatásnak eddig hiába keresett *közös anyagát*. Azt akarja, hogy Magyarország minden fiát és leányát az egységes, erősen összeforrott *magyar nemzet* megingathatlan, hazafias lelkesedésben kitartó tagjává neveljük. Ez a törekvése is dicséretre méltó. Az iskolában kell kezdenünk a «nemzeti gondolat» kifeformálását.

Ezt akarja Gööz a nemzeti egységet hangoztató elveivel elérni. Ezeket az elveket minden eddiginél hasonlíthatatlanul intensivebben szolgálja ABC-és könyvével.

Gööz az elemi iskolai oktatás megújódását célzó új módszerével erre törekszik. Méltónak tartom, hogy pädagogusaink komoly megbeszélés tárgyává tegyék.

Meggyőződésem, hogy ha ez a reform megvalósítható lenne s ha az eszme a tanítóságban lelkes, munkaszerető fegyvertársakra találna: ez nagy lendületet adna a magyar népoktatásnak.

Kozma Gyula.

KÜLFÖLDI IRODALOM.

Guido Iona: *L'Istruzione Secondaria in Italia*. Torino, Paravia, 1902

Az orosz Novikov, odessai tanácsos, ismert társadalomtudományi író, *La Missione dell' Italia* című, tavaly megjelent könyvében ezt mondja egy helyen: «Minden művelt embernek két hazája van: az egyik a saját hazája, a másik Olaszország.»

Ha egy orosz ember elmondhatta ezt, sokkal nagyobb joggal